

SOSIAALI- JA TERVEYSVALIOKUNNAN LAUSUNTO 4/2002 vp

Hallituksen esitys uudistetun Euroopan sosiaalisen peruskirjan hyväksymisestä ja laiksi sopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta sekä laiksi Euroopan sosiaalisen peruskirjan ja siihen liittyvän lisäpöytäkirjan eräiden määräysten hyväksymisestä annetun lain kumoamisesta

Ulkoasiainvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 18 päivänä joulukuuta 2001 lähettäessään hallituksen esityksen uudistetun Euroopan sosiaalisen peruskirjan hyväksymisestä ja laiksi sopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta sekä laiksi Euroopan sosiaalisen peruskirjan ja siihen liittyvän lisäpöytäkirjan eräiden määräysten hyväksymisestä annetun lain kumoamisesta (HE 229/2001 vp) valmistelevasti käsiteltäväksi ulkoasiainvaliokuntaan samalla määrännyt, että sosiaali- ja terveysvaliokunnan on annettava asiasta lausunto ulkoasiainvaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- linjanjohtaja Marcus Laurent, ulkoasiainministeriö
- hallitusneuvos Marja-Terttu Mäkiranta, neuvotteleva virkamies Riitta-Maija Jouttimäki ja neuvotteleva virkamies Päivi Romanov, sosiaali- ja terveysministeriö

- hallitusneuvos Esa Lonka ja hallitussihteeri Liisa Saastamoinen, työministeriö
- tutkija Maija Sakslin, Kansaneläkelaitos
- erikoistutkija Mikko Kautto, Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakes
- neuvotteleva lakimies Antero Jaakkola, Suomen Kuntaliitto
- neuvottelupäällikkö Markku Lemmetty, Akava
- kansainvälisten asioiden päällikkö Martti Huttunen, Palvelutyönantajat
- lakimies Olavi Sulkunen, Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK
- suunnittelupäällikkö Pertti Rauhio, Suomen Yrittäjät
- asiamies Jyrki Hollmén, Teollisuuden ja Työnantajain Keskusliitto TT
- lakimies Juri Aaltonen, Toimihenkilökeskujärjestö STTK
- professori Matti Mikkola.

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan, että eduskunta hyväksyisi Euroopan neuvostossa Strasbourgissa vuonna 1996 tehdyn uudistetun Euroopan sosiaalisen peruskirjan ja lain sopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta sekä lain Euroopan sosiaalisen peruskirjan ja siihen liittyvän lisäpöytäkirjan eräiden määräysten hyväksymisestä annetun lain kumoamisesta.

Uudistetun Euroopan sosiaalisen peruskirjan tavoitteena on saattaa Euroopan sosiaalinen peruskirja vastaamaan peruskirjan hyväksymisen jälkeen tapahtuneita sosiaalisia muutoksia. Uudistuksessa Euroopan sosiaaliseen peruskirjaan on lisätty joitakin uusia oikeuksia ja joidenkin määräysten sisältöä on muutettu. Uudistettu Euroopan sosiaalinen peruskirja korvaa vuonna 1961 Torinossa tehdyn ja vuonna 1965 voimaan tulleen Euroopan sosiaalisen peruskirjan ja siihen vuonna 1988 tehdyn lisäpöytäkirjan.

Vuonna 1995 tehty järjestökanteluja koskeva lisäpöytäkirja jää erillisenä voimaan.

Uudistetussa Euroopan sosiaalisessa peruskirjassa sopimuspuolet hyväksyvät tavoitteeseen sellaiset olosuhteet, joissa sosiaaliset ja taloudelliset oikeudet taataan kaikille ilman rotuun, ihonväriin, sukupuoleen, kieleen, uskontoon, poliittiseen tai muuhun mielipiteeseen, kansalliseen tai yhteiskunnalliseen alkuperään, terveyteen, kansalliseen vähemmistöön kuulumiseen, syntyperään tai muuhun asemaan perustuvaa syrjintää.

Esitykseen sisältyvät lakiehdotukset uudistetun Euroopan sosiaalisen peruskirjan lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta sekä Euroopan sosiaalisen peruskirjan ja siihen liittyvän lisäpöytäkirjan eräiden määräysten hyväksymisestä annetun lain kumoamisesta. Lait ovat tarkoitettut tulemaan voimaan samana ajankohtana kuin uudistettu Euroopan sosiaalinen peruskirjakin.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Uudistettuun Euroopan sosiaaliseen peruskirjaan sisältyvät samat säännökset kuin peruskirjaankin, kuitenkin siten, että siihen on lisätty joitakin uusia oikeuksia ja joidenkin määräysten sisältöä on muutettu. Uudistetun Euroopan sosiaalisen peruskirjan sisältämiä lähinnä sosiaali- ja terveysvaliokunnan toimialaan kuuluvia sosiaaliturvaa koskevia uusia oikeuksia ovat:

- perheellisten työntekijöiden oikeudet tasa-arvoisiin mahdollisuuksiin ja tasa-arvoiseen kohteluun (27 artikla),
- oikeus suojeluun köyhyyttä ja sosiaalista syrjäytymistä vastaan (30 artikla) sekä
- oikeus asuntoon (31 artikla).

Hallitus esittää Suomen sitoutumista kaikkiin näihin uusiin artikloihin, mitä valiokunta pitää hyvin myönteisenä. Peruskirjan mukaan sopimuspuolet pyrkivät kaikkiin sopivin keinoin luo-

maan sellaiset olosuhteet, joissa luetellut oikeudet ja periaatteet voidaan tehokkaasti toteuttaa. Valiokunnan näkemyksen mukaan hallituksen tuleekin aktiivisesti kehittää sosiaaliturvalainsäädäntöämme, jotta uusia artikloita voitaisiin myöhemmin esittää ratifioitavaksi ottaen huomioon Suomen asumisperusteisen sosiaaliturvan periaatteet. Valiokunta kiinnittää lausunnossaan huomiota peruskirjaan jo aiemmin sisältyneisiin artikloihin 8, 12 ja 15.

8 artikla; naistyöntekijöiden oikeus suojeluun raskauden ja synnytyksen yhteydessä

Peruskirjan 8 artikla koskee naistyöntekijöiden oikeutta suojeluun raskauden ja synnytyksen johdosta. Artiklaa on muutettu sikäli, että siinä määrätään naistyöntekijöiden suojelusta nimenomaan raskauden ja imetyksen aikana eikä työelämässä yleensä. Suomi on hyväksynyt perus-

kirjan 8 artiklan viidestä kohdasta ainoastaan kohdan 2, joka koskee raskauden ja äitiysvapaan aikaista irtisanomissuojaa. Sen sijaan artiklan määräyksiä pakollisen äitiysvapaan pituudesta, imetysvapaasta tai raskaanaolevien, äskettäin synnyttäneiden tai imettävien äitien työrajoituksista sekä vaarallisten, epäterveellisten tai rasittavien töiden rajoituksista Suomi ei ole muun muassa peruskirjan säännöksistä poikkeavan lainsäädännön rakenteen vuoksi voinut hyväksyä.

Artiklan 3 kohdassa sopimuspuolet sitoutuvat turvaamaan imettäville äideille oikeuden riittävään vapaaseen imettämistä varten. Artiklan mukaisen imetysvapaan tulee peruskirjan mukaan kuulua palkalliseen työaikaan. Hallitus ei esitä Suomen sitoutumista tähän peruskirjan kohtaan. Esityksen mukaan erityisestä imetysvapaasta ei ole tarpeen säännellä Suomessa ottaen huomioon maamme äitiys- ja perhevapaiden pituudet. Esityksen perusteluissa ei tämän kohdan osalta — eikä yleisesti muutoinkaan — ole vertailtu sitä, minkälaisia hyötyjä tai haittoja sitoutumisesta tai sitoutumattomuudesta seuraisi.

Imetysvapaan puuttuminen rajoittaa valiokunnan näkemyksen mukaan niiden lasten mahdollisuuksia rintaruokintaan, joiden äidit haluavat palata työelämään välittömästi äitiysloman jälkeen. Valiokunta huomauttaa, että maassamme pyritään parhaillaan kehittämään äitiys- ja perhevapaita koskevia säännöksiä siihen suuntaan, että perheet voivat nykyistä vapaammin valita, missä määrin äiti ja isä jakavat alusta alkaen vastuutaan lapsen hoidosta. Hallitusohjelmaan perustuen selvitetään isän oikeutta omaan vanheimpainlomaan sekä mahdollisuutta pitää äitiys- ja vanheimpainloma myös osa-aikaisena. Tällöin mahdollistettaisiin osapäivärahan avulla äidin osapäiväinen työssäkäynti ja isällä olisi mahdollisuus hoitaa lasta samanaikaisesti osavanheimpainrahan turvin. Valiokunta toteaa, että mainitut perheiden valinnan vapautta lisäävät toimet tukevat sitä, että myös Suomessa työelämän ehtoja työmarkkinaosapuolten ja hallituksen yhteistoimin kehitetään niin, että mahdollistetaan imetysvapaa työhön osallistuville äideille. Valiokunta pitää muutoinkin tarpeelli-

sena kehittää perhevapaita niin, että muillakin kuin aivan pienten lasten vanhemmilla olisi oikeus nykyistä joustavampiin työaikajärjestelyihin.

12 artikla; oikeus sosiaaliturvaan

Peruskirjan 12 artikla koskee oikeutta sosiaaliturvaan. Sopimuspuolet sitoutuvat luomaan sosiaaliturvajärjestelmän ja pitämään sitä yllä, pitämään sosiaaliturvajärjestelmänsä tyydyttävällä eli vähintään Euroopan sosiaaliturvakoodin ratifioimisen edellyttämällä tasolla sekä pyrkimään asteittain nostamaan sosiaaliturvajärjestelmänsä tasoa. Voimassa olevan peruskirjan 12 artiklaa vastaava säännös on Suomea sitova, joten Suomen on sitouduttava myös uudistetun peruskirjan 12 artiklaan. Ero voimassaolevaan säännökseen on se, että nyt sosiaaliturvan taso määritellään Euroopan sosiaaliturvakoodin perusteella. Hallituksen esityksessä todetaan, ettei Suomessa ole tehty selvityksiä siitä, vastaako Suomen sosiaaliturvajärjestelmä sosiaaliturvakoodin vaatimaa tasoa. Suomi on allekirjoittanut uudistetun sosiaaliturvakoodin, mutta ei ole ratifioinut sitä. Esityksen perusteluissa on tyydytty toteamaan, että Suomi on sitoutunut 12 artiklaa vastaavaan artiklaan voimassaolevassa sosiaalisessa peruskirjassa, joten artikla tulee hyväksyä.

Valiokunnan saaman selvityksen mukaan Suomen sosiaaliturvajärjestelmän etuuksien tasojen vertaaminen koodin tasovaatimuksiin on parhaillaan tehtävänä työryhmässä, jonka määraika on juuri päättymässä. Valiokunta on saanut sosiaali- ja terveysministeriöltä selvityksen siitä, miltä osin Suomen sosiaaliturvan katsotaan täyttävän sosiaaliturvakoodin vaatiman tason. Tähän mennessä tehtyjen tarkastelujen perusteella Suomi näyttää täyttävän sosiaaliturvakoodin sairausetuuksia, työttömyysturvaa, vanhuusetuuksia, työtapaturma- ja ammattitautietuuksia, perhe-etuuksia ja perheen huoltajan jälkeensäjääneiden etuuksia koskevilta osin. Näin 12 artiklan vaatima sosiaaliturvan taso meillä täytyisi ja edellytykset myös Euroopan sosiaaliturvakoodin ratifioimiseen olisivat olemassa.

Tähän mennessä tehtyjen tarkastelujen perusteella Suomen sosiaaliturvajärjestelmään näyttää Euroopan sosiaaliturvakoodin määrittelemän sosiaaliturvan osalta liittyvän ongelmakohdian sairaanhoitoa, äitiysetuuksia sekä työkyvyttömyysetuuksia koskevin osin. Suomi ei täytä muun muassa koodin vaatimusta, jonka mukaan sairaanhoidon omavastuuosuuksista ei saa aiheutua kohtuuttomia taloudellisia vaikeuksia edunsaajalle tai hänen perheensä huoltajalle. Koodin lisäpöytäkirjassa vaatimusta on tarkennettu siten, ettei edunsaajan lääkärin määräämistä lääkkeistä maksama omavastuuosuus saa ylittää 25 prosenttia kustannuksista, ja meillä omavastuu on yli 50 prosenttia. Valiokunta pitää välttämättömänä, että lainsäädäntöä niiden etuuksien osalta, jotka eivät täytä Euroopan sosiaaliturvakoodin edellyttämää tasoa, kehitetään määrätietoisesti etuuksien saattamiseksi vaaditulle tasolle ja siten pyritään artiklan 3 kohdan mukaisesti asteittain nostamaan sosiaaliturvamme tasoa.

Helsingissä 19 päivänä maaliskuuta 2002

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj. Marjatta Vehkaoja /sd
jäsen. Eero Akaan-Penttilä /kok (osittain)
Merikukka Forsius /vihr
Tuula Haatainen /sd
Inkeri Kerola /kesk
Niilo Keränen /kesk
Valto Koski /sd
Marjaana Koskinen /sd

15 artikla; vammaisten henkilöiden oikeudet

Vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan 15 artiklan 3 kohdan mukaan sopimuspuolet sitoutuvat edistämään vammaisten henkilöiden työhönpääsyä ja työssäpysymistä työnantajia kannustavilla keinoilla ja sovittamaan työolot vammaisten tarpeisiin. Esityksessä todetaan, että lainsäädäntömme vastaa määräyksen vaatimuksia. Vaikka säädöksemme täyttäisivät määräyksen vaatimukset, pitää valiokunta tärkeänä, että vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumista lainsäädännön toimeenpanossa nykyisestä parannetaan.

Lausunto

Lausuntonaan sosiaali- ja terveysvaliokunta kunnioittavasti esittää ulkoasiainvaliokunnalle,

että ulkoasiainvaliokunta ottaa huomioon, mitä edellä on esitetty.

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Eila Mäkipää.